

Вільчик Тетяна Борисівна
доктор юридичних наук, доцент кафедри
організації судових та правоохоронних органів
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого
(м. Харків, Україна)

ПРИНЦИПИ ВЗАЄМОДІЇ СУДДІВ ТА АДВОКАТІВ

За своєю конституційною природою і соціально-правовим змістом інститут правничої допомоги адвокатури знаходиться в тісному взаємозв'язку з інститутом судової влади. Конституційне право на професійну правничу допомогу (ст. 59 Конституції України) справедливо відносять до основних конституційних гарантій права на доступ до правосуддя, яке, у свою чергу, є невід'ємною складовою права на судовий захист (ст. 55 Конституції України). Ефективність останнього значною мірою зумовлюється і рівнем правничої допомоги, яка надається адвокатами. Експерт Проекту

ЄС «Підтримка реформ у сфері юстиції в Україні» Віргіліус Валанчіус відмічає: «Судді й адвокати мають різні погляди на одні й ті ж питання. У той же час відносини між суддями та адвокатами впливають на якість правосуддя» [1]. Визнання тісного зв'язку адвокатури і судової влади, а також того, що надання адвокатами професійної правничої допомоги є необхідною умовою реалізації судового захисту прав і свобод особистості, ставить, у свою чергу, ряд питань взаємодії адвокатури та суду. Ці питання можуть мати як правовий, так і морально-психологічний характер. У будь-якому випадку відповідь на них може мати значення і для функціонування та перспектив розвитку як адвокатури, так і судової влади. У зв'язку з чим слід визнати важливість дослідження ефективних шляхів взаємодії між суддями та адвокатами у сфері забезпечення конституційних прав та свобод людини, з'ясування місця і ролі адвокатури як одного з правозахисних інститутів суспільства, який одночасно є невід'ємною частиною державного механізму відправлення правосуддя.

«Верховенство права не може існувати без незалежної і професійної судової системи, а остання не може функціонувати належним чином без добре організованої та незалежної адвокатури, заснованої на сумлінному і професійному ставленні до справи», – зауважує у своїй доповіді Генеральний директор з прав людини і верховенства права Філіпп Буайа [2]. Не можна не погодитися і з Т. Р. Шакіровим, який переконаний, що разом із суддями і прокурорами адвокати є тією основою, на якій ґрунтується принцип верховенства закону та захисту прав людини [3, с. 17]. Адвокат не може бути реальним та ефективним правозахисником наодинці, він є частиною механізму, що охороняє право. «Адвокатура необхідна так, як і правосуддя», – наголошує С. Я. Фурса [4]. «Судова влада завжди потребувала адвокатури, що забезпечує конституційний принцип рівності сторін у змагальному судовому процесі», – стверджує С. Е. Лібанова [5, с. 36]. На думку С. В. Прилуцького, саме адвокатура має бути надійною опорою судової влади та правосуддя [6, с. 240]. Як зазначає С. Ф. Сафулько, одним з аспектів (стандартів), який сповідує більшість адвокатур світу і які Україні слід ще втілювати, є потреба в адвокатурі, її визнання в суспільстві як інституту, що своїм призначенням має винятково забезпечення незалежного і високопрофесійного захисту, представництва і правової допомоги. Уявити нинішні демократії без адвокатури, яка це призначення реалізує, було б дуже складно [7, с. 243].

Незалежна судова система може бути створена лише за наявності дійсно незалежної адвокатури. Міжнародні документи обґрунтовано пов'язують правову допомогу адвокатів з правом кожного на судовий захист. Як відмічається у Висновку № 16 (2013) Консультативної ради європейських суддів про відносини між суддями та адвокатами від 15.11.2013 р., судді та адвокати відіграють різні ролі в судовому процесі, проте внесок представників обох професій є необхідним для досягнення справедливих та ефективних рішень в усіх судових процесах відповідно до закону (п. 4). Судді та адвокати виконують спільно основоположний обов'язок, а саме – дотримання процесуальних норм і принципів справедливого судочинства (п. 10). У межах професійного обов'язку захисту прав та інтересів своїх клієнтів адвокати мають відігравати суттєву роль у справедливому здійсненні правосуддя (п. 6). Судді та адвокати мають співпрацювати задля задоволення потреб сторін (п. 17) [8]. Основні положення про роль адвокатів визначають, що належний захист прав та основоположних свобод, якими наділена кожна особа, чи то економічні, соціальні та культурні, громадянські чи політичні, вимагає, щоб всі люди мали ефективну можливість користування юридичною допомогою, здійснюваною представниками незалежної юридичної професії. Принцип 12 передбачає, що адвокати повинні постійно підтримувати честь і гідність своєї професії як важливі учасники відправлення правосуддя [9].

Можна відокремити дві сфери відносин між суддями та адвокатами: з одного боку, це відносини, які походять від процесуальних принципів та правил і які прямо впливають на ефективність та якість судочинства. Із другого боку – це відносини, які впливають з професійної поведінки суддів та адвокатів та які потребують взаємної поваги до ролей, що відіграють обидві сторони, та конструктивного діалогу між суддями та адвокатами. У рекомендаціях, викладених у Висновку № 11 (2008) Консультативної ради європейських суддів до уваги Комітету міністрів Ради Європи щодо якості судових рішень, зазначається, що стандарт якості судових рішень – це результат взаємодії між численними учасниками судової системи [10], у тому числі між суддями та адвокатами. Відносини між суддями та адвокатами мають базуватися на взаємному розумінні ролі кожного з них, на взаємоповазі та незалежності один від одного. На думку В. В. Андреевського, тільки повна взаємоповага судді й адвоката один до одного можуть стати запорукою істинного правосуддя [11].

Судді та адвокати мають кожен свій перелік етичних принципів, однак декілька етичних принципів є спільними і для суддів, і для адвокатів, наприклад дотримання закону, професійна таємниця, честь та гідність, повага до сторін, професіоналізм, справедливість та взаємоповага. Параграф 5.3 Бангалорських принципів указує, що суддя має бути терпеливим, стриманим і ввічливим по відношенню до сторін, присяжних, свідків, адвокатів та інших осіб, з якими суддя співпрацює за посадою. Кодекс поведінки європейських адвокатів (СЄВЕ) містить такі принципи: адвокат завжди має приділяти належну увагу справедливому розгляду справи в суді; адвокат, підтримуючи належну повагу та ввічливість по відношенню до суду, повинен захищати інтереси клієнта гідно та безстрашно, незважаючи на інтереси адвоката чи на будь-які наслідки, які можуть настати для нього самого чи іншої особи; адвокат не повинен ніколи свідомо надавати суду неправдиву інформацію або таку, що вводить в оману (параграфи 4.1, 4.2, 4.3 та 4.4) [12]. Незалежність суддів, як і адвокатів, має гарантуватися на найвищому законодавчому рівні. Це важливе положення закріплено в параграфі 7 Рекомендації СМ/Rec (2010) 12 [13]. В Основних принципах незалежності судових органів зазначено, що принцип незалежності судових органів дає судовим органам право і вимагає від них забезпечення справедливого ведення судового розгляду і дотримання прав сторін (параграф 6) [180]. Як указується в Кодексі поведінки європейських адвокатів (СЄВЕ) (параграф 1.1), повага до професійної діяльності адвокатів – важлива умова для верховенства закону та демократії в суспільстві [14].

Законодавство більшості країн Європейського Союзу по-різному вирішує питання правової природи адвокатури та її відношення до судової влади, але в ряді країн місце адвокатури та її взаємозв'язок із судовою системою визначаються досить чітко й однозначно. У попередньому підрозділі вже було вказано, що місце адвокатури у правовій системі Литви визначається як *незалежна частина правової системи держави* (ст. 2 Закону Литовської Республіки «Про адвокатуру» від 18.03.2004 р. із змінами 2013 р.) [15]. Адвокатура у Латвії є *невід'ємною частиною правосуддя*, і думки цього органу повинні враховуватись усіма державними установами (Закон Латвійської Республіки «Про адвокатуру» від 27.04.1993 р.) [16].

Значну увагу питанням правової регламентації статусу адвоката приділено в законодавстві Болгарії, в якому адвокатська діяльність *прирівняна до діяльності суддів*. До того ж адвокатам надано право ініціювати дисциплінарне переслідування порушників їх професійних прав. Так, відповідно до Закону Болгарії «Про адвокатів» від 10.06.2004 р. адвокат користується рівною повагою із суддями і з ним здійснюється така ж взаємодія, що має місце між суддею та юрисдикційними, адміністративними та іншими органами країни (ч. 1 ст. 10) [17]. Поняття «адвокатура» в Німеччині

визначається Федеральним положенням про адвокатуру як *незалежна організація в системі правосуддя*. До адвокатської діяльності допускається лише та особа, яка відповідно до Закону «Про суддів» визнається придатною до виконання суддівських обов'язків. Це означає, що претендент на посаду адвоката прирівнюється до кандидата на високу посаду судді. У Законі Франції «Про реформу деяких судових та юридичних професій» № 71-1130 від 31.12.1971 р. підкреслюється, що «адвокати є помічниками правосуддя» [18]. У статтях 1 і 38 Кодексу професійної етики адвокатів Греції від 04.01.1980 р. (Kodex Deontologias) інститут адвокатури характеризується як «*орган правосуддя*». У п. 1 ст. 76 Статуту Ордену адвокатів Португалії, затвердженого Законом № 84 від 1984 р., під заголовком «Про адвоката як *служу правосуддя і права його незалежності та безкорисливості*», говориться, що у своїй професійній діяльності та поза нею адвокат повинен вважати себе *службою правосуддя і права*.

Етичні принципи суддів та адвокатів повинні також стосуватися відносин між цими двома професіями, включати спільні етичні принципи, такі як обов'язок дотримуватися верховенства права, здійснення співпраці задля справедливого та швидкого судочинства, постійність професійного навчання, у тому числі спільного. Наприклад, у Німеччині адвокати, судді та прокурори починають свою правову підготовку разом. Така підготовка проводиться протягом двох років, по кілька місяців з яких стажисти працюють у судах, прокуратурі, органах місцевого самоврядування і безпосередньо з адвокатами. Подібне стажування сприяє встановленню взаєморозуміння між колегами. Останнє, у свою чергу, суттєво впливає на якість правосуддя та забезпечення права людини на справедливий суд. Незалежні органи самоврядування суддівського корпусу та адвокатури мають відповідати за процес спільного професійного навчання суддів та адвокатів, який може зробити суттєвий внесок у досягнення найвищої якості правосуддя.

Використані матеріали:

1. Адвокаты обсудили пути развития и интеграции адвокатуры Украины в профессиональное европейское сообщество [Электронный ресурс] // Юридическая практика : газ. укр. юристов. – 2014. – 7 июля. – Режим доступа: <http://pravo.ua/news.php?id=0042759>
2. Профессия адвоката [Электронный ресурс] : доклад / Рабочая группа «Профессиональные судебные системы»; предисл. Филиппа Буайа. – Страсбург, 2012 // Совет Европы. – Режим доступа: <https://goo.gl/mXbXqw> (дата обращения: 01.11.2015). – Загл. с экрана.
3. Шакиров Т. Р. Международные стандарты независимости и подотчетности адвокатуры / Т. Р. Шакиров // Евразийская адвокатура. – 2013. – № 6. – С.11–17.
4. Фурса С. Я. Адвокатура України : навч. посіб. / С. Я. Фурса. – Київ : КНТ, 2007. – Кн. 1. – 938 с.
5. Лібанова С. Є. Адвокатура у механізмі забезпечення прав людини у Російській Федерації : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.02 / С. Є. Лібанова ; Урал. гос. юрид. акад. – Єкатерінбург, 2013. – 58 с.
6. Прилуцький С. В. Судова влада в умовах формування громадянського суспільства та правової держави в Україні : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.10 / Прилуцький Сергій Валентинович ; Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. – Київ, 2013. – 433 с.
7. Сафулько С. Ф. До питання реалізації світових стандартів адвокатури в українській практиці / С. Ф. Сафулько // Право України – 2011. – № 10. – С. 241–246.
8. Висновок № 16 (2013) Консультативної ради європейських суддів про відносини між судьями та адвокатами [Електронний ресурс] : 15 листоп. 2013 р. ;

прийнятий на 14 пленар. засід. // Норматив Про : проф. норм.-прав. б-ка. – Режим доступу: <https://goo.gl/RCKqPy>

9. Основні положення про роль адвокатів [Електронний ресурс] : (прийняті VIII Конгр. ООН по запобіганню злочинам у серпні 1990 р.) від 01.08.1990 р. // Верховна Рада України : офіц. веб-портал. – Режим доступу: <https://goo.gl/tgW6YG>

10. Висновок № 11 (2008) Консультативної ради європейських суддів до уваги Комітету Міністрів Ради Європи щодо якості судових рішень [Електронний ресурс] // Судова влада України: офіц. веб портал. – <https://goo.gl/PXRTzm>

11. Андрєєвський В. В. Організація діяльності адвокатури / В. В. Андрєєвський. – К. : Видавництво Київського уні-верситету права, 2008.

12. Бангалорські принципи поведінки суддів [Електронний ресурс] : від 19 трав. 2006 р., схвал. Резолюцією Екон. та Соціал. Ради ООН 27.07.2006 р. № 2006/23 // Верховна Рада України : офіц. веб-портал. – Режим доступу: <https://goo.gl/QPD3EB>

13. Рекомендація СМ/Рес (2010) 12 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо суддів: незалежність, ефективність та обов'язки [Електронний ресурс] : від 17.11.2010 р. // Верховна Рада України : офіц. веб-портал. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_a38

14. Кодекс поведінки європейських адвокатів [Електронний ресурс] : прийнятий на пленар. сес. Ради адвокат. об'єднань та спілок адвокатів Європи 28 жовт. 1988 р., з поправками від 28 листоп. 1988 р., 6 груд. 2002 р., 19 трав. 2006 р. // Національна асоціація адвокатів України. – Режим доступу: [unba.org.ua/.../kodeks_povedinky_eyvropayskykh_advokativ\(ukr\).pdf](http://unba.org.ua/.../kodeks_povedinky_eyvropayskykh_advokativ(ukr).pdf)

15. Закон Литовской Республики «Об адвокатуре», принятый Верховным Советом Литовской Республики 18.03.2004г.[Електронний ресурс]. – Режим доступа: <https://goo.gl/DsfF6f>

16. Закон об адвокатуре Латвийской Республики [Электронный ресурс] : от 27 апр. 1993 г. // Vib: Biznesa informācijas birojs : электрон. база данных законодательства Латвии на рус. языке «Кодекс +». – Режим доступа: http://www.pravo.lv/kodeks_ru.html

17. Закон за адвокатурата [Електронний ресурс] : Закон Болгарії від 10 июня 2004 г. [на болг. яз.] // Econ.bg: деловият портал. – Режим доступу: <https://goo.gl/qMibaV>

18. Закон Франції «Про реформу деяких судових та юридичних професій» № 71–1130 від 31.12.1971р. [Електронний ресурс] – Режим доступу : <https://goo.gl/WZBhv7>

Міністерство освіти і науки України
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
Юридичний факультет
Кафедра правосуддя

**СУЧАСНІ ВИКЛИКИ
ТА АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ
СУДОВОЇ РЕФОРМИ В УКРАЇНІ**

МАТЕРІАЛИ

Міжнародної наукової конференції

26-27 жовтня 2017 року
м. Чернівці

Чернівці
Технодрук

2017

УДК 347.9(477)(08)
ББК 67.9(4УКР)310я43
С91

Редакційна колегія:

Щербанюк Оксана Володимирівна, доктор юридичних наук, доцент, завідувач кафедри правосуддя Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича;

Остафійчук Людмила Аурелівна, кандидат юридичних наук, доцент кафедри правосуддя Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича;

Татулич Ірина Юрійвна, кандидат юридичних наук, доцент кафедри правосуддя Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича;

Бутирська Ірина Анатоліївна, кандидат юридичних наук, асистент кафедри правосуддя Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича;

Савчин Неля Миколаївна, кандидат юридичних наук, асистент кафедри правосуддя Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича;

Турман Наталя Омелянівна, кандидат юридичних наук, асистент кафедри правосуддя Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича;

Цибуляк-Кустевич Анна Степанівна, кандидат юридичних наук, асистент кафедри правосуддя Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, (відповідальний секретар).

Сучасні виклики та актуальні проблеми судової реформи в Україні :

С91 Матеріали Міжнародної наукової конференції (Чернівці, 26-27 жовтня 2017 р.). – Чернівці : Технодрук, 2017. – 332 с.
ISBN 978-617-7096-97-8

До збірника увійшли матеріали Міжнародної наукової конференції «Сучасні виклики та актуальні проблеми судової реформи в Україні» (Чернівці, 26-27 жовтня 2017 р.).

Роботи опубліковано в авторській редакції. Оргкомітет не несе відповідальності за науковий зміст і виклад матеріалу, що подано у рукописах. Для науковців, аспірантів та студентів.

УДК 347.9(477)(08)
ББК 67.9(4УКР)310я43